

BRYGGERIKLUBBENS:

medlemsblad - 4 - 2001

Innehåll nr 4 2001

- Redaktörens spalt 2
- Ordföranden har ordet 3
- Moral och etik 4
- Bryggeribesök 5
- Protokoll från årsmötet 10
- Protokoll från styrelsemöte 14
- Aktiebolaget Nya Centralbryggeriet i Västervik...
Ur boken Nya Centralbryggeriet
1899 - 1949 16
- Hemma hos 36

- BRYGGERIKLUBBEN -**FÖRENING FÖR SAMLARE OCH BRYGGERIINTRESSERADE**

KLUBBEN BILDADES 1982 OCH BESTÅR AV PERSONER I SVERIGE, DANMARK, NORGE OCH FINLAND MED ETT AKTIVT INTRESSE FÖR BRYGGERIINDUSTRIN

STYRELSE:

Sören Borgström (ordförande), Ingmar Srannevik (sekreterare),
Rickard Laisfeldt (kassör)
Ove Grip och Björn Sörngaard (övriga ledamöter)

Medlemsbladets redaktör: Ove Grip, tel: 026-12 82 85, E-post: ove.grip@telia.com

Bryggeriklubbens medlemsblad utkommer som regel 4 ggr/år

Manusstopp: 10/3, 10/6, 10/9 och 10/12

Föreningens postgiro: 37 74 32-0 Föreningens bankgiro: 5304-6942

Föreningens E-postadress: bryggeriklubben@yahoo.com

Adresser:

Sören Borgström, Runvägen 6, 137 55 Tungelsta
Ingmar Srannevik, Box 97, 458 22 Färgelanda
Rickard Laisfeldt, Medlevägen 281, 931 98 Skellefteå
Ove Grip, Bäverstigen 22, 806 41 Gävle
Björn Sörngaard, Grinnekullegatan 267, 417 42 Göteborg

REDAKTÖRENS SPALT

Hej!

Ett år går verkligen fort. Jag tycker att det bara var några månader sedan jag skrev om julöl men det har gått ett helt år.

I år har alla älskare av julöl haft chansen att få sitt lystmäte tillfredsställt. Det har funnits 40 sorter att välja från. 33 i det ordinarie sortimentet och sju i beställnings-sortimentet. Det måste vara rekord.

Dessvärre har Systembutikerna i Gävle haft ett mycket magert sortiment. "Min" Systembutik hade endast nio sorter. När jag frågade föreståndaren varför han beställt hem så få sorter och varför han inte gjort som det på baksidan av Varunytt står att han ska göra, nämligen, i mån av tillgång lagerhålla alla nyheter minst en månad, fick jag svaret att det "finns inte plats för fler sorter". Jag påpekade att han med lite god vilja lätt skulle ha kunnat lagerhålla

ytterligare tio sorter genom att disponera om lite grann. På detta mitt påpekande borde jag ha fått svaret att "han saknade god vilja", men det svaret fick jag naturligtvis inte.

Genom att besöka alla kommunens Systembutiker samt butiken i Falun har jag i alla fall fått ihop ca 20 sorter. Så min jul är räddad.

Jag fortsätter mitt arbete med att skapa lite ölkultur på mitt jobb. Detta gör jag genom att ordna vad vi nu kallar Onsdagspubar. Där serveras ingen stor stark. Till dessa pubar tar jag i stället hem öl som pubgästerna annars inte skulle dricka. De flesta gästerna har före pubbesöket aldrig hört talas om vissa sorter jag väljer ut.

Vad är nu det för sorter? Jo, det kan vara Kloster och Svart från Slottskällans bryggeri eller Nils Oscar Farm Ale och

fortsättning sidan 4

Ordföranden har ordet!

Tungelsta i december 2001.

Bäste medlem och bäste läsare!

Almanackan säger att det är vinter, men än så länge har stora delar av Sverige snöfritt och det gör det lättare att tänka tillbaka till hösten, även om det då var betydligt varmare.

Vårt höstmöte i Göteborg var en mycket trevlig tillställning, som ni kan läsa om utförligt på annan plats i detta medlemsblad. Om det inte framgår av Oves reportage, så var de aviserade överraskningarna, att vi hade bjudit in illustratören och konstnären Sinisha Bozunovic och bryggmästaren Andries Kijlstra, samt att vi kunde köpa ölglas genom Rastals svenska ombud.

Jag önskar att på styrelsens och deltagarnas vägnar, sända ett stort och varmt tack till Bosse Söderström på Carlsberg Sveriges informationsavdelning och Marc Rothausen med kollega på bryggeriet i Västra Frölunda. Vi fick en mycket trevlig eftermiddag med proffsig och kunnig guidning, ölskola med provning och därtill god mat i form av bryggarpytt. Vill även sända en hälsning till "gamle samlarkollegan" Joakim Åmark, som gav oss klar-tecken till detta trevliga besök. Det känns lite vemodigt att veta, att bryggeriet upphör med sin verksamhet i april 2002, efter ha varit i drift i drygt 25 år. Så tuff kan verkligheten vara.

Ett stort tack går även till de stödjare som skänkte drycker till vårt höstmöte.

Jag vill också passa på att tacka en "underbar" kvinna som heter Ann-Christin Hansson. Hon har varit ansiktet utåt för bryggeriet i Falkenberg under många år. Det var på Ann-Christins initiativ som styrelsen fick inbjudan till Falcons ölskola och att medlemmarna fick ta del av gamla och äldre etiketter från deras arkiv. Personligen kommer jag att sakna denna lilla och gladlynta person när hon nu slutar, för att övergå till annan verksamhet.

En annan person som vi samlare känner lite bättre är Björn Hamby. Han var med 1982 på det möte i Mjölby då vi bildade Bryggeriklubben. Jag vill minnas att Björn har varit styrelsen trogen alltsedan dess och fram till denna höst då han avgick som sekreterare. Det innebär i så fall att Björn har varit den mest aktiva styrelsemedlemmen genom åren. För detta skall Björn ha ett mycket stort och varmt TACK!

Till nästa årsmöte, vid vårt 20-årsjubileum, skall jag verka för att Björn blir hedersmedlem, men redan nu vill styrelsen säga GRATTIS på 50-årsdagen den 11 januari 2002.

Till Björn och alla ni andra, vill jag önska EN GOD JUL och GOTT NYTT ÅR.

Aren

Redaktörens spalt...forts. från s. 2

Lundgrens Lager från Nils Oscar Bryggeri.

Jag inleder alltid pubaftnarna med en kort presentation av de sorter som ska serveras, i regel sex. Därefter får gästerna, som brukar vara mellan 30 och 40 till antalet, komma fram till disken och beställa. Efter en stund går jag runt och frågar hur ölen smakar och får då så gott som alltid svaret "mycket gott". I regel får Systembutikerna i Gävle några dagar senare flera beställningar av de sorter som serverats på Onsdagspuben.

Vissa av mina arbetskamrater är dessvärren helt omöjliga att påverka. Min

närmaste medarbetare bad mig en gång att köpa fem olika sorters öl åt honom till en helg. Jag valde Gambrinus, Jever Pilsener, London, Samuel Adams Boston Lager och Leffe Blonde. När jag frågade honom på måndagen vad han tyckt om de olika ölen fick jag svaret att de fyra förstnämnda väl gått att dricka men att Leffe inte falls allit honom på läppen. Han hade tagit en mun och sen hållt bort resten. Vad ska man säga?

Detta är allt för i år.

Redaktören önskar alla läsare en God Jul och ett Gott Nytt År!

MORAL OCH ETIK

Två stora ord. I det alltmer hårdnande samhället har dessa två hörnstenar allt svårare att hävda sig och ändå är de så viktiga. Lag och ordning vilar till stor del på vår förmåga att hantera dessa ord.

"Ett gäng vuxna som byter bokmärken i gemytlig anda". Så har ett bytesmöte i Bryggeriklubben beskrivits av medföljande gäst och detta känns väldigt positivt och trevligt, för att inte säga viktigt. Något vi alla bör värna om.

Ärlighet och justhet mot andra samlarkollegor likväl som de stödjande bryggerier vi besöker är självklarheter egentligen inte skall behöva påpeka, men för de personer som faller ur ramen har styrelsen ett redskap att tillämpa:

§ 7 i stadgarna: Medlem kan uteslutas ur klubben, genom beslut i styrelsen, om denne skadar klubbens syfte eller verksamhet.

Detta har tyvärr behövt användas ett par gånger, senast i våras efter att en samlande medlem ertappats med ett försök att stjäla från en annan. Vi i styrelsen hoppas detta inte upprepas, låt oss alla hjälpas åt att hålla rent och visa att vi är vuxna människor med ansvarskänsla.

Rickard Laisfeldt

"Om du köpte aktier i Adcore för 1 år sen för 10.000 kronor har du i dag ca 40 kronor. Om du istället köpt folköl skulle du fått ca 1500 öl. Om du sedan druckit ett par öl om dagen och gått och pantat alla burkarna skulle du ha över 700 kr. **Slutsats:** Öl är bättre än aktier."

BRYGGERIBESÖK

VI KÄNDE OSS VÄLKOMNA
TILL FEMKANTEN

Den 29 september 2001 samlades 54 personer på J.A. Pripps gata 2 i Göteborg. Det var medlemmar i Bryggeriklubben med gäster som skulle besöka vad som tidigare var Pripps Bryggeri och som numera tillhör Carlsberg Sverige AB. Efter en kort promenad från grindvakten kom vi till något som heter Trekanten, där bryggeriets pub, restaurang och samlingsal var belägna.

Bakom disken i den trevliga pub vi kom in i stod våra värdar för dagen, Marc och Nina. De hälsade oss välkomna och bjöd oss på öl. Och vi var inte nödbedda.

Så småningom blev det rundvandring i bryggeriet under Marcs sakkunniga ledning. Vi hade svårt att förstå att ett så stort och väl fungerande bryggeri skulle läggas ned. Enligt Marc var den höga svenska ölskatten anledningen till nedläggningen. På grund av den höga ölskatten fördes lagligt och olagligt öl in i Sverige i en mängd som motsvarar två års produktion vid det bryggeri vi besökte. Om skatten var lägre skulle bryggeriet sannolikt ha fått avsättning för sin produktion och bryggeriet hade kunnat vara kvar och i produktion.

Efter rundvandringen samlades vi i en stor samlingsal, där vi fick prova ett antal olika ölsorter, bl.a. nyheten Blue Marlin. Marc berättade med inlevelse om öl, hur man skulle hålla upp ölet, hur man skulle dricka det och hur mycket man skulle dricka. Vi fick bekräftat att det inte finns något som heter ölmage utan att det är en skröna. Det fanns få drycker om någon som är så nyttig som öl. En måttlig konsumtion på 2 - 3 liter per dag orsakar ingen fetma. I Vadstena kloster, nordens största bryggeri på medeltiden, drack nunnorna minst fyra liter öl per dag.

Efter ölskolan var det dags för middag. Vi blev serverade en mycket god Bryggarpjutt och till den serverades Pripps 1828.

Efter middagen samlades vi åter i puben där vi bjöds på mer öl. I omgångar blev vi guidade i bryggeriets museum, där många intressanta föremål fanns.

Inget varar för evigt, inte heller ett mycket trevligt bryggeribesök. Det blev dags att tacka för oss, varvid Sören och Erik överlämnade Bryggeriklubbens och Forts standar.

Så småningom hade alla letat sig tillbaka till det trevliga vandrarhemmet i Kviberg. Där vidtog årsmöte och ett för alla givande bytesmöte.

Sören har åter lyckats med att anordna ett mycket trevligt bryggeribesök. Vi är skyldiga honom mycket tack för detta.

OG

PRIPPS

=

Carlsberg®

Deltagare, förutom de av Sören nämnda.

Kristian Adolfsson
 Sigvid Andersson
 Per Berggren
 Patrik Berglund
 Hans Billquist
 Bengt Borg
 Sören Borgström
 Erik Brorsen
 Lis Brorsen
 Claes-Göran Camitz
 Gerd Clavebring
 Sören Clavebring
 Roland Granath
 Niels Gravesen
 Ove Grip
 Björn Harnby
 Helge Hoff
 Göran Jalstrand

Torulf Jansson
 Torben Jensen
 Christina Johansson
 Kurt Johansson
 Lars Johansson
 Rolf Johansson
 Claes-Göran Jönsson
 Kjell Kvick
 Rickard Laisfeldt
 Erik Larsen
 Lennart Larsson
 Åke Lindfors
 Christian Lund
 Stefan Lööv
 Christer Lööv
 Magnus Nordström
 Pekka Nurminen
 Isa Nyholm,

Ronny Ohlsson
 Ole Olsen
 Arne Persson
 Veikko Roos
 Jörgen Sand
 Björn Sernerud
 Maria Stanley
 Lena Stenlund
 Ingmar Strannevik
 Alf Sundgren
 Ingvar Sundgren
 Kerstin Sundgren
 Roger Svensson
 Per Söderberg
 Torbjörn Söderberg
 Andreas Söörgard
 Björn Söörgard
 Hans-Lennart Ullström

54 personer samlades på J.A. Pripps gata 2

Nina och Marc bjöd på öl...

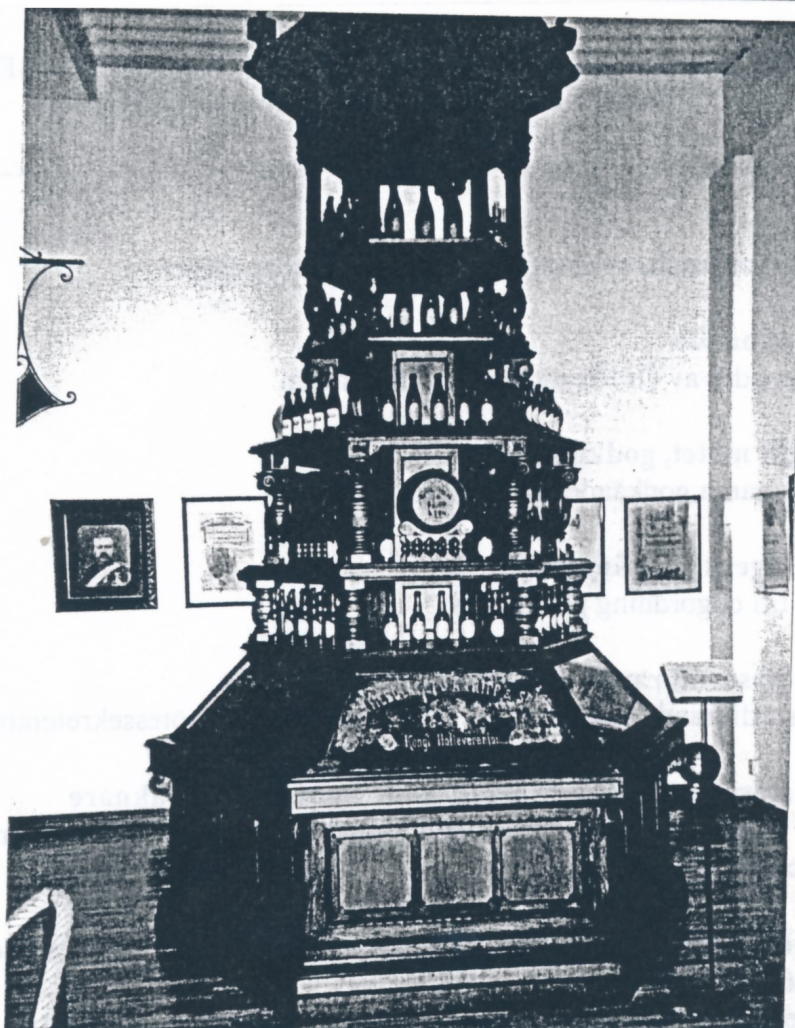
...som smakade bra

Provsmakningen och ölskolan var uppskattade

Bryggarpytten satt fint

I museet fanns många sevärdheter

En avslutande öl i puben

Forts. sidan 15

**Protokoll fört vid årsmöte för BRYGGERIKLUBBEN
på KvibergsVandrarhem i Göteborg 01-09-29**

Närvarande: 45 samlade medlemmar samt 10 inbjudna gäster

1. **Mötets öppnande**
Mötet öppnades av Ordförande Sören Borgström.
2. **Kallelse till mötet, godkännande**
Mötesdeltagarna godkände kallelsen till mötet.
3. **Dagordningens godkännande**
Förslaget till dagordning godkändes.
4. **Val av mötesordförande och sekreterare för mötet**
Till mötesordförande valdes Sören Borgström och till mötessekreterare valdes Björn Harnby.
5. **Val av justeringsman jämte ordförande samt två rösträknare**
Ove Grip valdes att jämte ordföranden justera protokollet. Till rösträknare valdes Claes-Göran Camitz och Stefan Lööv
6. **Verksamhetsberättelse för det gångna verksamhetsåret den 1 september 2000-den 31 augusti 2001**
Sören föredrog verksamhetsberättelsen.
Klubben har under året hållit två möten. Vid höstmötet/årsmötet i Vimmerby deltog 33 medlemmar och 4 inbjudna gäster.
Vid vårmötet i Stockholm/Uppsala deltog 34 medlemmar och fyra inbjudna gäster.
Styrelsen har under året hållit tre möten. Styrelsen har bestått av Sören Borgström (ordförande), Björn Harnby (sekreterare), Rickard Laisfeldt (kassör), Ove Grip (övrig ledamot) och Patrik Berglund (övrig ledamot).
Ove Grip har varit redaktör för medlemsbladet.
Medlemmar. Klubben har under året fått tio nya medlemmar, varav två stödjare. Sju medlemmar, varav fem stödjare, har lämnat klubben.
Medlemsbladet har under verksamhetsåret utkommit med fyra nummer.
Årets Etikett har utsetts för tolfte året i följd. Årets vinnare blev Grebbestads Bryggeri med sin Julölsetikett.
Ett stort tack riktas till Svenska Bryggareföreningen och alla övriga stödjande medlemmar för ekonomiska bidrag samt för etiketter, drycker och annat till samlarna.
7. **Kassarapport och revisionsrapport**
Kassören föredrog kassarapporten, se bilaga 1.
Revisorns revisionsberättelsen föredrogs av mötets sekreterare, se bilaga 2.
8. **Ansvarsfrihet för styrelsen**
Årsmötet beviljade styrelsen ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret.
9. **Val av styrelse samt revisor med suppleant för kommande verksamhetsår**
Till *ordförande* valdes Sören Borgström.
Till *sekreterare* valdes Ingmar Strannevik.
Till *kassör* valdes Rickard Laisfeldt.

**Protokoll fört vid årsmöte för BRYGGERIKLUBBEN
på Kvibergsvandrarhem i Göteborg 01-09-29**

Till *övriga ledamöter*, 2 personer valdes; Ove Grip och Björn Sörgaard.

Tre alternativa kandidater föreslogs, förutom ovan uppräknade även Patrik Berglund, vilket medförde att medlemmarna genom handuppräkning fick välja två av kandidaterna. Dessa blev Ove G. och Björn S.

Till *revisor* och *revisorssuppleant* valdes Sven Lagerqvist resp. Hans-Göran Nilsson.

10. Arvoden och ersättningar till styrelsen.

Sören Borgström yrkade ersättning för telefonkostnader med 1 500 kr.

Rickard Laisfeldt, Ove Grip och Ingmar Strannevik yrkade ersättning för telefonkostnader med 300 kr vardera.

Årsmötet godkände yrkade belopp.

11. Rapporter och redovisning av gåvor.

Rapporter:

- Delar av styrelsen har under året genomgått Ölskolan hos Falkenbergs Bryggeri. Resultat blev ett alldeles eget öl, på flaska, med egen etikett samt Certifikat.
- Ystads Bryggeri står under konkurs. Under tiden bryggs deras öl i Avesta.
- Nytt bryggeri har startat i Luleå, Nyckel-bryggerier. Det är stor efterfrågan på deras öl. De säljer i dag endast öl i Norrland. Bryggeriet har 3 anställda. De har planer på att bygga upp ett museum då de har kvar mycket material från det gamla Luleå bryggeriet.
- Ale Bryggeri tappar för närvarande öl endast på fat.
- Nynäshamns Bryggeri har funderingar på att börja tappa öl på flaska.
- Persgårdens Bryggeri har ännu ej börjat brygga öl utan gör för närvarande enbart läsk.

Gåvor:

Följande bryggerier har bidragit med öl till årsmötet: Avesta Bryggeri, Falcon Bryggerier, Gamla Stans Bryggeri, Grebbestads Bryggeri, Jämtlands Bryggeri, Kopparbergs Bryggeri, Krönleins Bryggeri, Nils-Oscars Bryggeri, Pripps Bryggerier, Spendrups Bryggeri AB, Zeunerts AB och Åbro Bryggeri

12. Nästa års möten, förslag.

Styrelsen föreslog att nästa vårmöte hålls på Jämtlands Bryggeri. Lämpligt är då att på hemvägen besöka Borns Bryggeri i Alfta.

Höstmötet, tillika Klubbens 20-års jubileum, planeras att hållas på Spendrups Bryggeri i Grängesberg.

13. Övriga och nya frågor.

Medlemssituationen:

Samlande medlemmar - 93 st (73 Svenska, 8 Norska, 7 Danska och 5 Finska)

Stödande medlemmar - 30 st (28 Svenska och 2 Finska)

Sören har blivit erbjuden att Klubbens medlemmar får prenumerera på tidningen "Apiterif" till specialpris. Intresserade anmäler sig till Sören.

Ny bok om öl och lite om Bryggerier "Svenska öl i köket" har givits ut.

Klubbens medlemmar får även köpa denna till specialpris. Intresserade anmäler sig även i detta fallet till Sören.

Ett "blad" om lite Etik- och Moralfrågor som Klubbens medlemmar har att följa i samband med bryggeribesök medföljer det nya numret av Klubbens medlemsblad.

**Protokoll fört vid årsmöte för BRYGGERIKLUBBEN
på KvibergsVandrarhem i Göteborg 01-09-29**

På fråga från Per Söderberg om hur det går med utskick av läsketiketter så meddelade Sören att intresserade skall anmäla sig till honom och att han ombesörjer att etiketterna skickas ut till intressenterna.

Sören aviserade att han vill sluta som Ordförande men gärna kvarstå i styrelsen för att i huvudsak kunna koncentrera sig på att organisera bryggeribesök och samla in öl, etiketter o.dyl.

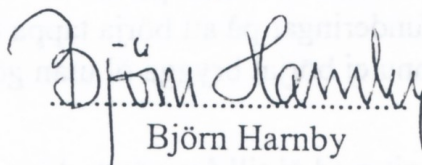
Ny Ordförande behöver med anledning av detta utses på nästa årsmöte.

14. Avslutning.

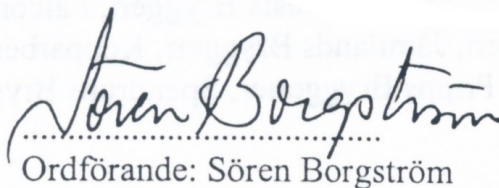
Ordföranden avslutade därefter årsmötet.

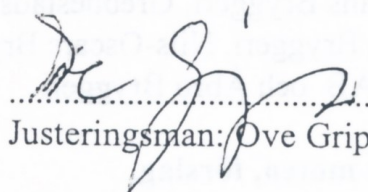
Bilagor: 1) Kassarapport
2) Revisionsberättelse

Vid protokollet.

Björn Harnby

Justeras:

Ordförande: Sören Borgström

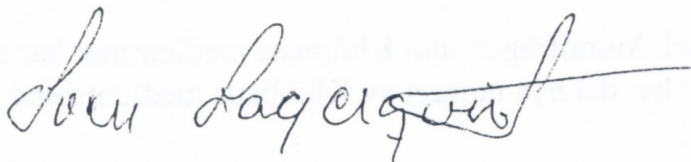

Justeringsman: Ove Grip

**Protokoll fört vid årsmöte för BRYGGERIKLUBBEN
på KvibergsVandrarhem i Göteborg 01-09-29**

REVISIONSBERÄTTELSE

Av årsmötet utsedd som revisor har jag haft att granska Bryggeriklubbens räkenskaper. Verksamhetsåret uppvisar ett underskott på 3 237:78, och i räkenskaperna finner jag inget att klandra och tillstyrker att kassören och övriga i styrelsen beviljas ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret.

Sven Lagerqvist

**Protokoll fört vid årsmöte för BRYGGERIKLUBBEN
på KvibergsVandrarhem i Göteborg 01-09-29**

KASSARAPPORT 000901-010831

INTÄKTER:

Medlemsavgifter	:	24 800
Verksamhetsbidrag	:	10 000
Div försäljning	:	50
Räntor	:	256:22
Årets underskott	:	3 237:78

Summa : 38 344 kr

UTGIFTER:

Medlemsbladet	:	1 861:50
Styrelsearbete	:	13 732:50
Medlemsmöte	:	7 683
Uppvaktningar:	:	1 183
Kuvert, kopiering	:	4 051
Avgifter	:	375
Porton m m	:	9 458

Summa : 38 344

TILLGÅNGAR:

Kassa	:	55:50
Postgiro	:	914:90
Bank	:	18 829:70
Glas	:	940
Pins/slipsnålar	:	4 000
Frimärken	:	730:70

Summa : 25 470:80

SKULDER:

Räkningar Sören B resp Björn H	:	1 406
Överskott tillgångar	:	24 064:80

ÖVRIGA TILLGÅNGAR.

Standar	:	1 500
Pins/nålar	:	1 995
Kuvert	:	2 738

Summa övriga tillgångar : 6 233

Styrelsemöte för BRYGGERIKLUBBEN på Kvibergs Vandrarhem, Göteborg, 01-09-30

Närvarande:	Sören Borgström	Ordförande
	Ingmar Strannevik	Sekreterare
	Rickard Laisfeldt	Kassör
	Ove Grip	Övrig ledamot
	Patrik Berglund	Avgående ledamot

1. Mötets öppnande.

Mötet öppnades av Ordförande Sören Borgström.

2. Kallelse till mötet, godkännande.

Mötesdeltagarna godkände kallelsen till mötet.

3. Dagordningens godkännande.

Dagordningen godkändes.

4. Val av mötesfunktionärer.

Till mötesordförande valdes Sören Borgström och till mötessekreterare valdes Ingmar Strannevik. Ove Grip utsågs att justera protokollet.

5. Medlemssituationen.

- Sören och Rickard redovisade medlemssituationen 01-08-31. Klubben består av 93 samlade medlemmar & 30 stödjande medlemmar.
- Styrelsen gick igenom vilka som ska ha medlemsbladet av de medlemmar som slutat.
- En önskan från styrelsen är att de medlemmar som ämnar att gå ur klubben anmäler sitt utträde till styrelsen.
- Ett förslag om att värva yngre medlemmar kom upp till diskussion. Styrelsen fastställde att för att man ska kunna bli medlem ska man vara över 20 år. Sören poängterade att risken finns att det kan bli stor turbulens då många unga provar på och sedan slutar.

6. Kassarapport.

Se bilaga 1 från årsmötet

7. Rapporter.

- Sören aviserade sina planer att avgå som ordförande i klubben men sa samtidigt att han önskar ha jobbet kvar med sina resor till bryggerierna.
- Sören och Richard fortsätter med att värva nya stödjande medlemmar.

8. Etik & moral

Styrelsen kan inte nog påpeka vikten om etik & moral under besöken på bryggerierna då det förekommit vissa oönskade tillbud. Styrelsen var mycket nöjd med besöket på Pripps då alla medlemmarna skötte sig exemplariskt och styrelsen var mycket nöjd med guiderna och deras kunskap om öl.

9. Nya & övriga frågor

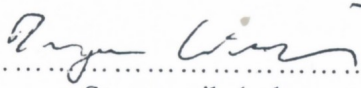
Vi får räkna med en utökning av styrelsen med en person vid nästa årsmöte. Styrelsen granskade

Styrelsemöte för BRYGGERIKLUBBEN på Kvibergs Vandrarhem, Göteborg, 01-09-30

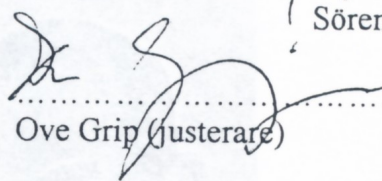
punkten, val av styrelse, i stadgarna och det är inga problem med en utökning. Styrelsen föreslår att på kommande årsmöte välja hela styrelsen i ett val och att efter årsmötet konstituera styrelsen. Ove Grip kommer att göra en beställning på 1500 kuvert i mindre storlek med klubbens tryck på. Ove kommer även att beställa klistermärken med klubbens emblem.

11. Avslutning.

Mötesordföranden avslutade mötet och tackade för visat intresse.

.....
Ingmar Strannevik (sekreterare)

.....
Sören Borgström (ordförande)

.....
Ove Grip (justerare)

Tack för besöket, Nina, Marc och Sören!

Här kommer ytterligare ett avsnitt ur boken Nya Centralbryggeriet 1899 - 1949

AKTIEBOLAGET NYA CENTRALBRYGGERIET I VÄSTERVIK, DESS FÖREGÅNGARE OCH KONKURRENTER GENOM TIDERNA

av Helge Åkerman

Bertil Svensson
Bryggeriets nuvarande disponent

I. Öltillverkning i Västervik under 1600-talet.

Öltillverkningen i Västervik har liksom i andra gamla städer anor från längst förflutna da'r. Var och en ägde att för eget hushålls konsumtion brygga sitt behov men många föredrog att köpa det hos en yrkesman. Hade vederbörande icke tillgång till egen bryggpanna men ändå ville tillverka sitt eget dricka så lånade man rum och utensilier hos grannen. Det var vid ett sådant tillfälle som elden kom lös i Västervik 1665 och lade större delen av staden i aska. En skildring av denna märkliga ölbrygd är bevarad till våra dagar genom en anteckning i Westerviks stads Scholæbok

av den dåvarande rektorn vid trivialskolan Johannes J. Törning. Måndagen den 17 juli 1665 höll Joachim Tunnebindares hustru på med att brygga i Christiern Abrahamssons stegerhus, d. v. s. brygghus, där hon lejt hus för bryggningen. Genom hennes oaktsamhet utbröt vid 5-tiden på eftermiddagen en eldsvåda som på grund av den rådande torkan och den starka vinden fick en stor och snabb omfattning. Elden hoppade från tak till tak — många säkerligen halmtäckta — från gård till gård i den tätbebyggda norra och västra stadsdelen och till följd av eldens rasande fart stod föga att rädda ens av lösöret. Bland de 83 gårdar som brann ned var rådhuset med dess dyrbara arkiv av privilegier, urkunder och handlingar, läroverket och "scholemästaregården", d. v. s. rektorsbostaden. Först fram emot tisdagsmorgonen stillnade den häftiga branden av.

Ötillverkningen och konsumtionen var som sagt avsevärd i forna tider och statsmakten förstod att utnyttja bryggerinäringen som inkomstkälla åt staten. Sålunda införde Johan III år 1572 en viss avgift vid försäljningen och till denna avgift kom ett halvsekel senare även en tillverkningskatt; dessa avgifter sammanslogs efter ytterligare femtio år, 1672, till en enda, den s. k. saluaccisen, som utgick med ett visst belopp pr tunna avverkat malt. En mängd förordningar utfärdades under årens lopp, även för Västerviks bryggarnas vidkommande. Det räcker i detta sammanhang med att erinra om att Gustaf II Adolf i sina privilegier för Västervik av den 6 april 1620 påminner om sin ordinantias bestämmelse att "vissa bryggehus i städerna skola upprättas". Likväl hade han förnummit, säger han i sitt privilegiebrev, att man icke efterkommit denna föreskrift i Västervik, varför han erinrar däröm och "strängeligen" befäller borgmästare och råd att göra "en förordning på alla de hus som i staden med bryggerätt skola privilegieras, och hur många de mena att sådan rätt att hava behövas". Konungen lovade att han skulle konfirmera och stadfästa denna "ordning". Men, "Så framt det bliver försummat, och det förmedelst vår rannsaking befinnes, skola borgmästare och råd vara förpliktade att göra Oss där redo för." Bestämmelsen tycks emellertid ha stannat på papperet. Det skulle dröja länge innan ett bryggareskrå bildades i Västervik. Ännu 1688, då den första förteckningen över Västerviks hantverkare upprättades nämndes bland de sextiotvå hantverkarna icke en enda bryggare, lika litet som i förteckningen av den 11 februari 1720 eller i 1750 års berättelse över hantverkare. Den enda gång som en bryggare nämnes i handlingarna under 1700-talets tre första kvartsekler är, såvitt författaren kunnat finna, år 1725 då "bryggaren Hallberg" den 29 maj avlägger borgared, betalar burgäld med fem daler silvermynt och inskrives i stadens borgarbok.

II. Westerviks Bryggare-Ämbete.

Från 1777, då Westerviks Bryggareämbete inrättades, har man en förteckning på bryggare verksamma i Västervik. Ämbetets protokoll är bevarade för tiden 1777—1810 och finns i Vadstena landsarkiv.

Anledningen till att ett bryggareämbete bildades 1777 var den nya eller förnyade landtulls- och accisstadga som utfärdades den 19 september 1776 och generaltullarrendesocietetens "tillsägelse" till magistraten att inrätta ett sådant. Generaltullarrendesocietetens uppbar sjö- och lanttullarna samt salubryggeriaccisen och denna accis uttogs av de enskilda salubryggarna efter storleken av vars och ens tillverkning. Det var lättare och bekvämare att få saluaccisen från ett ämbete än från ett antal enskilda bryggare. Magistraten sammankallade därför dem som beviljats rättighet att idka bryggerinäring för att enligt accisstadgans och 1720 års skråordning bilda ett ämbete. Den 20 februari 1777 infann sig på rådhuset rådmannen och handelsmannen

Georg Mæchel, handlanden Johan Holm, lotsinspektoren och handelsmannen Alexander Widegren, sadelmakaremästaren Sven Ultzberg, blockmakaremästaren Peter Stenius, styrmannen Nils Navander, skepparen Johan Olofsson, madame Elisabet Paulsson, änka efter skepparen Eschel Paulsson, madame Maria Christina Palmgren, änka efter skepparen Asmusson, samt jaktskepparen Petter Edberg. Dessa tio personer bildade alltså Västerviks bryggareämbete, eller bryggaresocietet, som det också kallades, vars privilegiebrev utfärdades av kommerskollegium följande år, den 5 november 1778.

De närvarande valde först ordförande och sekreterare. Enligt skrårordningen skulle en magistratsledamot vara närvarande vid alla sammankomster. I Westerviks bryggareämbete hade han att som ordförande leda förhandlingarna; inom detta bryggareämbete kallades han ämbetsherre. Här till valdes justitieborgmästare Christoffer Spak, som innehade sysslan 1777—1802. Redan under hans sista sjukdom — han dog 1802 — övertogs ämbetsherresysslan av politieborgmästare Carl Ulric Egge, död 1827.

Sedan skrårordningen av den 27 juni 1720 upplästs vid detta bryggareämbetets första sammanträde, valdes genom sluten omröstning Sven Ultzberg till älderman och rådman Mæchel samt Petter Stenius till bisittare, vilka sedan inför magistraten under högtidliga former fick avlägga resp. äldermans- och bisittareeden. Ät älderman Ultzberg uppdrogs att anskaffa en ämbetslåda. I lådan skulle förvaras pengar, sigill, skråbrev och handlingar som tillhörde ämbetet. Som grundplåt till ämbetets kassa erlade var och en engångsavgift av 1 riksdaler 32 skillingar specie samt i årsavgift 8 skillingar i kvartalet; den sistnämnda avgiften blev sedermera höjd till det dubbla. Ämbetets stående utgifter bestod av bryggeriaccisen, hyra samt

B. Bengtsson.
Bryggeriets nuvarande kassör!

avlöningar till de två tjänstemännen: ordföranden erhöll 3 riksdaler 16 skillingar och sekreteraren 1 riksdaler 32 skillingar. 1783 anställdes på generaltulldirektionens anmodan en tredje tjänsteman, en vaktmästare. Vaktmästarens uppgift skulle vara att dels gå societeten till handa med ärenden, framförallt kallelselistan samt "hava tillsyn och bevakning däröver att icke någon här i staden i en eller annan måtto må göra bryggaresocieteten intrång medelst Salubrygg eller otillåtliga Krogars hållande" samt i den händelse någon skulle beträdas därmed tillse att den brottslige härför ställdes till laga ansvar. Vidare skulle han vaka över att det gick ordentligt till på krogarna och att dessa stängdes om kvällarna vid föreskriven tid.

Uppdraget att kalla till sammanträdena överlämnades sedermera åt "ungmästaren" (skråordningens och stadgans "ungbror") som förordnades på längre eller kortare tid; sysslan tilldelades den yngste eller i ämbetet senast inskrivne mästaren.

Bryggareämbetets viktigaste uppgift var — ur statens synpunkt — att betala salubryggeriaccisen och sedermera brännvinsaccisen.

Generaltullarrendesocieteten förlängde kontraktet om salubryggeriaccisen på vissa år i taget, oftast för fem år; 1787 och 1795 blev det en ny indelningsgrund. Sistnämnda år bestämdes att accisen skulle utgå med 1 rdr 24 skillingar på varje bryggare och varje krog. 1803 höjdes hela summan för Västervik till 28 rdr, 28 skillingar och 9 runstycken banco. Repartiseringen av bryggeriaccisen gick smärtfritt; vida besvärligare var det med

Bryggareämbetets sigill

brännvinssaluaccisen. 1775 hade kronan förklarat brännvinsbränning för ett regale eller kronans eget privilegium och ett kronobränneri inrättades även i Västervik, beläget på holmen mellan Stora och Lilla strömmen, vilken holme därför kallades för Bränneriholmen. Numera heter den Strömsholmen. Statens brännvinsmonopol blev mycket impopulärt och gav ringa vinst, varför det 1787 avskaffades. Bränneriprivilegiet utarrenderades till enskilda och 1787 beslöt bryggareämbetet att arrendera brännvinsbränningen i Västervik. Bryggareämbetet eller societeten, som ämbetet vid denna tid ofta kallade sig, innehade brännvinsbränningen till och med 1798. Societeten hade åtagit sig att under tio års tid årligen betala 211 rdr för rättigheten av fri salubränning och minuterung samt destillering. Det stod öppet för även icke medlemmar av societeten att delta i bränningen och försäljningen efter överenskommelse med societeten. Arrendeavgiften på 211 rdr erhöles år 1787 på följande sätt: Sju bryggare betalade tillsammans 68 rdr 16 sk.; de som icke tillhörde bryggaresocieteten kontribuerade 79 rdr 32 sk. och kroginnehavarna 63 rdr, tillsammans alltså 211 rdr. 1789 var det nio bryggare och 21 krogar och bränneriaccisen gav det året 222 rdr 32 sk., vadan det alltså uppstod ett överskott på bränneriarrendet av 11 rdr 32 sk., som tillfördes ämbetets kassa. Oftast gav arrendet ett mindre överskott till societetens kassa. Försäljningspriset på brännvin var år 1788 vid försäljning kannvis sexton skilling pr kanna och i minutförsäljning åtta runstycken för en jumfru, d. v. s. 8,2 cl. Brännvinsförsäljningen var en vinstgivande affär och flera anmälde sig senare att vilja sälja och delta i accisen. Sålunda hemställde år 1790 handelsman Carl Gustaf Berg, capitainen Christian

Tenger och garvaren Peter Skåning att "med bryggareämbetet få ingå accord om att få idka brännvinssalu mot någon avgift". (Denne Peter Skåning bodde i Södra kvarteret 47—48, där bryggaren Sandberg tre decennier senare började sin ännu i dag, ehuru under annat namn, Centralbryggeriet, existerande bryggerirörelse). Societeten hade det stundom besvärligt, ty det förekom mycken smygbränning. 1789, den 11 juni, sammankallade ålderman Stenius ämbetet "för att överlägga om åtgärder för att lättast och säkrast förekomma det brännvinssalu som en stor del av stadens husbehovsbrännare olovligen och utan att därtill äga minsta rättighet sig skola företagit, ämbetet till förfång och skada". Ämbetet beslöt inge en skrift till magistraten och påtala oskicket och olagligheten. Följande år tilltalades hökare Lundberg för att han sålde brännvin och öl på flera ställen än han hade rätt till. Hökare Lundberg var inte ensam om intrånget. En amiralitetslöjtnant Lyth sålde också brännvin och höll krog och en kornett, "välborne herr Rothlieb", hade 1791 fått kommerskollegiets tillåtelse att ha krogrörelse i torpet Ladugården (den lilla stuga som ligger på Kulbackens sydligaste del mitt för tändsticksfabriken) för att nu nämna ett par exempel på den illojala konkurrens bryggarna var utsatta för. Societeten beslöt begära uppläsandet från predikstolen två gånger om året av kungörelsen om förbud för husbehovsbränning och försäljning samt "inpraktisering" i staden "af slik vara från landet".

En av skråväsendets positiva sidor var att det slog vakt om yrkesskickligheten. Skråordningen och taxorna föreskrev: "Finnes salubryggare ej hålla gott, välsmakat och välsmakat dricka eller tager han mera än taxan för varje slag utsätter eller giver han sämre för bättre, böte första gången 3 rdr 16 skill., vilka böter fördubblas varje gång till dess han fjärde gången varder beträdd då han dessutom bör hava förverkat sin borgerliga näring." Bryggareämbetets protokoll omtala t. ex. år 1782 hurusom ämbetsherren erinrade om det klagomål "som försports däröver att en del bryggare håller elakt dricka på sina krogar".

Handelsbalken föreskrev att "ej må någon vara borgare i tvenne städer tillika eller idka både köpenskap och hantverk i en stad: — — — vill någon bruka flera hantverk än ett söke lov därtill". När det gällde bryggaryrket förekom det dock att yrken kombinerades. Särskilt var det skeppare som vintertid ägnade sig åt bryggerirörelse men även handelsmän bedrev sådan vid sidan av det yrke för vilket de erhållit burskap.

Bryggareämbetet ville i likhet med andra ämbeten ej ha några nya medlemmar. Varje ny betydde en konkurrent. Därför sökte de utestänga alla aspiranter och i många fall lyckades det. Rekryteringen skedde på 1700-talet huvudsakligen genom släktskap.

Skråordningen och flera kungliga handelsreglementen tillstodde änka efter avliden borgare på hantverk, manufaktur och handel att i behörig ordning fortsätta mannens borgerliga näring så länge hon förblev ogift. Sålunda fortsattes rörelsen av coopværdie capitainen Eschel Paulssons änka, Elisabeth Paulsson i östra kvarteret 79, rådmän Mæchels änka, rådmän Johan Holms änka, coopværdie capitain Jess Paulssons änka, som 1781 fick kommerskollegiets tillstånd för vilken förmån hon skulle erlægga 2 rdr spec. till ämbetet, ålderman Ultzbergs änka madame Anna Helena Ultzberg, vidare Maria Navander, änka efter bryggaren och skepparen Lars Landström. När den sistnämnda änkan begärde att få bortarrendera sitt bryggeri fick hon avslag, "helst sökanden aldrig blivit förnekad att så länge hon sitter änka och sig ärligen förhåller få utan något ämbetets besvär samt med frihet om kvartalsavgiften själv begagna bryggerirörelsen".

Ett annat exempel på hur bryggerinäringen rekryterades genom släktskap är från 1790. Den 8 januari 1790 hade bisittaren Nils Navander låtit inskriva sin måg skepparen Lars Landström "att på tu års tid bliva utlärd".

Bryggerämbetet beviljade Navanders ansökan för mågens räkning men gaderade sig mot en konkurrent genom att uppsätta som villkor att så länge Navander kan sköta bryggerinäringen finge Landström icke tillträda densamma. Emellertid hade Landström "med flit och välförhållande sökt förvärva sig den insikt som fordrades", varför han utskrevs som utlärd den 25 januari 1793 sedan han i utskrivningspengar till lådan betalat den vanliga avgiften 1 rdr 32 sk. Samtidigt blev den 66-årige svärfadern befriad från ämbetet och mågen Landström övertog rörelsen.

Omkring 1800 och under de första decennierna av 1800-talet lossnade skråbanden och det blev något lättare att vinna inträde i bryggareämbetet. Kungliga breven av 27 augusti 1799, 12 februari 1802 och 6 mars 1807 föreskrev enligt Dankwardts "Sammandrag av gällande författningar rörande hantverkerier" m. m. att salubrygd, bakning och slaktning uti rikets städer i allmänhet är att anse såsom icke varande av den beskaffenhet att till förvärvande av nödig arbetsskicklighet därtill läro- och gesällår erfordras liksom till burskaps vinnande i andra hantverk och slöjdenäringar, enär de, genom deras likhet med vanliga hushållssysslor, ej fordra särskilte kunskaper; därför må en var mot vars frejd ej något är att påminna, efter anmälan hos magistrat i städer — — — vara tillåtet idka någon av berörde hanteringar och därå burskap vinna utan hinder av skråtvång, dock emot behöriga avgifter till kronan och staden. Kungliga brevet av den 8 juni 1814 stadgade att innehar någon sådan person burskap å annat hantverk vare han ej skyldig att i slikt avseende samma burskap förut avsäga. Med en sådan kautschukparagraf skulle det inte dröja länge förrän nya inträdesökanden till bryggareämbetet anmälde sig. Sålunda fick handelsmannen rådman Anders Lönnberg år 1800 rätt "att utöva och idka så kallad hembrygd" till avhämtning mot det att han till ämbetet betalade accis samt erlade till lådan en proportionerlig avgift. I april 1802 företrädde guldmakaremästare Sven Granbeck inför bryggareämbetet och uppvisade magistratens utslag och tillstånd av den 20 mars s. å. att med fortsättande av guldsmedshantverket tillika idka salubrygd. Det överenskoms att han som bryggare skulle betala till ämbetslådan 12 rdr i ett för allt samt dessutom delta uti de vanliga accis- och kvartalsavgifterna. Någon tid därefter fick guldsmedsgesällen Hans Henrik Unger samma rätt mot det att han i ett för allt till lådan erlade 9 rdr. Såväl Granbeck som Unger drev guldsmedsverkstad samtidigt med bryggerirörelsen.

Bryggareämbetets protokoll slutar med år 1810 men av andra handlingar framgår att ämbetet ägde bestånd i slutet av decenniet och troligen ända till 1846 då skråna upphävdes i vårt land och ersattes med hantverksföreningar. År 1818 yttrade det sig över färgaren Johan Sandbergs ansökan om tillstånd att idka bryggerinäringen, vilket utförligare skildras här längre fram.

År 1820 erhöll Peter Belin burskap som bryggare. Hans bryggeri var inrymt i gården nr 5, 7 och 8 i Västra kvarteret, vars byggnader voro belägna utefter Fiskargatan mellan Östra Kyrkogatan och Rådhusgatan. Belin dog 1822, varefter hans änka och dotter fortsatte rörelsen.

1831 övertogs bryggeriet av bryggaren och spiskvartersidkaren C. J. Liedzén (Liedzén), som den 10 oktober 1831 avlade borgared i Västervik. Hans änka A. C. Liedzén fortsatte rörelsen, vilken på 1840-talet inte bara omfattade ölbrygd utan även brännvinsbränning och försäljning: "godt 6-gradigt Brännvin kannvis för 36 sk." enligt annons exempelvis år 1844.

Bland de sista bryggarna i Västervik enligt skråtidens fordringar och burskapsrätt var "tunnbindaren och bryggaren" M. Andersson, som erhölet burskap i någon annan stad men som nämndes i Borgarboken år 1829 såsom

"löftesman" för en logarvare, d. v. s. ansvarade för att logarvarens utskylder till staden betalades. 1844 avlade handlanden Johan Jacob Julius Kræftz borgared, 1856 erhöill sjökaptan Carl Petter Hallendorff burskapsrätt som sjökaptan av andra klassen men senare övergick han till bryggareyrket, 1857 avlade bryggaren Anders Fridolf Johansson borgared, 1860 mekanikus Anders Ljungdahl och 1863, året innan den fullständiga näringsfriheten infördes, sjökaptan C. O. L. Egge, som dock tidigare fått budskap som sjökaptan.

III. Aktiebolaget Nya Centralbryggeriet.

A. Sandbergska bryggeriet 1818—1860.

Bland alla de bryggare som varit verksamma i Västervik under tidernas lopp intresserar oss särskilt bryggaren Johan Sandberg och hans hustru Gustava Sandberg, f. Sandelius, samt deras efterträdare fram till våra dagars Nya Centralbryggeriet. Det nu i sitt flor stående Aktiebolaget Nya Centralbryggeriet är — om man frånser stadens apotek — Västerviks äldsta affärs- eller industriföretag. Hittills har man ansett att tryckeri- och tidningsföretaget C. O. Ekblad & Co. med dess tidning Westerviks Weckoblad, senare omdöpt till Västerviks-Tidningen, varit stadens äldsta företag, grundlagt 1834. Men Centralbryggeriet i Västervik räknar sina anor från 1818, då färgare Johan Sandberg började den bryggerirörelse, som han med säkerhet från 1821 bedrev i den fastighet där Centralbryggeriet alltjämt är.

På denna tomt, Södra kvarteret 47 och 48, Bryggaren 1, har bryggerirörelse oavbrutet bedrivits i minst 125 år, medan bryggeriets anor dock går längre tillbaka. Räknar man med att i denna fastighet funnits utminuterung och försäljning av brännvin och öl i "Saluboden" redan på 1700-talet så får detta företag en ännu aktningsvärdare ålder.

Färgaren Johan Sandberg, som var född i Krokshult den 8 december 1785, kom från Vadstena till Västervik i mars 1813 och slog sig ned i Norra kvarteret 93, Fabriksgatan 9, där det bodde en färgare N. G. Widerberg, vars färgeri han arrenderade. I kyrkboken kallas han vid inflyttningen för "färgeri-Gesällen och arrendator af werket". Snart nog titulerades han färgare men han sökte icke burskap som sådan. Färgerirörelsen i Västervik var föga lönande. De båda andra färgarna i staden klagade 1813 över sina svårigheter och små utkomstmöjligheter. När Sandberg varit här ett år och kommit underfund med att han trivdes i Västervik, lät han sända efter sin hustru och sitt bohag från Vadstena. Hustrun Gustava Sandelius var född i Vist socken i Östergötland den 5 mars 1788 och således ungefär två år yngre än mannen. 1816 föddes deras son Carl Johan, som dock avled året därpå, 1817, vilket år även på annat sätt blev minnesvärt för makarna. Den 20 november brann färgeriet ned. Färgerirörelsen upphörde, gesällerna flyttade från orten och makarna bosatte sig i Västra kvarteret 19, Östra Kyrkogatan 38, som Sandberg i samma veva hade köpt för 660 rdr 38 sk. banco och fått fasta på den 6 april 1818, vilken gård sedan såldes till en skeppare J. W. Sandberg.

Sandberg beslöt byta yrke och etablera sig som bryggare.

Hos magistraten sökte han tillstånd att få "Bryggeri Handteringen utöfva" och den 25 april 1818 meddelade magistraten sitt utslag på denna ansökan sedan bryggareämbetet genom Hans Hindric Unger, J. W. Bleumortier och Carl Wennerström yttrat sig över ansökan. "Magistrateh har denna ansökan behörigen övervägt och emedan känt är att en olycklig eldsvåda den 20 sistl. november sökanden övergått, varigenom han blivit oförmögen att vidare fortsätta den färgerirörelse som han under arrende idkat; alltså och som Sandberg i sitt uppförande ett gott och berömligt lovord äger samt förklarades i övrigt icke kunnat bestrida denna Sandbergs ansökan och stadens äldste jämväl tillstyrkt att honom må lämnas bifall till det

sökta burskapet, för den skull prövar magistraten skäligt bevilja Sandberg att under burskapsrätt få bryggerihanteringen här i staden idka, varförinnan honom dock åligger att erlægga vanliga avgifter till stadens kassa och Vadstena krigsmannahus samt för de sex första årens utskylder ställa vederhäftig borgen och dess borgared därefter avlägga."

Den 6 juli 1818 infann sig Sandberg inför vällovlige magistraten och avlade högtidligt borgare- och burskapseden, sedan han uppvisat kvitto på erlagd burgäld, varefter han inskrevs i stadens borgarebok, där även cautionisterna (borgensmännen) antecknades.

1821 blev Sandberg ägare till den s. k. Skåningska gården, Södra kvarteret 47—48.

Med hjälp av två drängar och två pigor bedrev Johan Sandberg här tillverkning och försäljning av öl och dricka till år 1835, då makarna separerade och hustrun ensam fortsatte rörelsen, vartill hon erhöll magistratens tillstånd den 29 juni 1835.

På grund av makens äktenskapliga snedsprång begärde och erhöll fru Sandberg skilsmässa 11 mars 1835. Samtidigt som kämnärsrättens utslag meddelades entledigades Sandberg från sitt burskap. Redan innan domkapitlets skiljobrev kom den 11 mars 1835 hade makarna förrättat bodelning och Sandberg flyttat till Linköping, där han innan årets slut avled.

Vid boskiftet den 2 februari 1835 tilldelades fru Sandberg all fast och lös egendom samt rätten till bryggerirörelsen mot "vissa förpliktelser".

Med ett stort mål för ögonen — att fortast möjligt bli skuldfri — tog hon itu med skötseln av sin bryggerirörelse som hon drev målmedvetet och energiskt. Utan att unna sig själv det minsta lade hon inflytande daler till daler. Hon bedrev ej blott försäljning i parti utan också i minut från en salubod vid dåvarande Trädgårdsgatan, nuvarande Spötorget eller som det då hette Bräddtorget. Dessutom hade hon en god hyresinkomst från fastigheten.

Hur såg den Sandbergska bryggerigården ut? Av de byggnader som bryggare Sandberg och hans hustru ägde finns endast en kvar, nämligen det vid Kvarngatan och öster om inkörsporten belägna tvåvåningshuset. Det har icke stått att vinna klarhet om när det är uppfört men det fanns år 1835. Detta år brandförsäkrade nämligen fru Sandberg sin gård i Städernas allmänna brandstodsbolag och i beskrivningen över egendomen upptages detta hus såsom byggt av "korsvirke med däremellan inmurat tegel och lera, till det mesta öfverallt reveterat med kalkbruk". Huset är tämligen oförändrat den dag som i dag är, men på fru Sandbergs tid fanns dock en ingång från Kvarngatan, till vilken ledde en nära meterhög fritrappa. Vardera våningen innehöll fyra rum och kök samt förstuga. Sedermera upptogs nedre våningens högra (västra) hälft av en utskänkingslokal, "schappet", som längre fram i tiden, under den Piehlska aeran, blev kontor.

Bryggerilokalerna utgjordes av en rad trähus dels utefter Spötorget och dels vinkelrätt mot detta. På grund av eldfaran var bryggerilokalerna skilda från varandra och små. I en av byggnaderna fanns en malkvarn med två par kvarnstenar, "ombyggnad och gångställning". Stenarna drevs med ett större och två mindre kugghjul.

På tomten stod år 1835 inte mindre än åtta byggnader, vars värde hade uppskattats av fru Sandberg till 2.900 rdr men som av stadens brandstodskommitté blev sänkt till 2.650 rdr. Dessa nu nämnda hus utom huvudbyggnaden revs och ersattes med andra år 1862 sedan fastigheten övergått i nya händer.

Fru Sandberg förstorade tomten genom inköpet av granngården Södra kvarteret 46. Ehuru tomten sedermera kom väl till pass för bryggeriets blivande utbyggnad — i stället för boningshuset uppfördes ett större magasin — torde fru Sandberg dock närmast ha inköpt den för penningplacering.

Driftig och energisk som fru Sandberg var utvidgade hon sin rörelse. Hon hade konkurrens från tre, fyra bryggerier men hon torde ha rätt sig mycket bra i den striden. På 40-talet utgjordes konkurrenterna av Magnus Andersson, A. C. Liedzén, Joh. Julius Kræftz och C. D. Engström och på 50-talet av A. Ljungdahl.

Fyra sorters öl — Skarpöl, Sötöl, Besköl och Dricka på butelj — samt två sorters svagdricka, till salu på buteljer eller kannvis, tillverkades och såldes av fru Sandberg. Hennes försäljningsställen var förutom Saluboden i den egna fastigheten även på Stadsällaren men dessutom fanns nog hennes dricka på flera av stadens åtta krogar liksom hos en del enskilda personer — av vilka en del med rätt eller orätt, troligen det senare, kallades lönnkrögare.

När fru Sandberg någon gång annonserade om sina tillverkningar gällde det alltid "gott dricka", och det kunde hon med fog göra, ty första villkoret för att kunna brygga sådant var gott dricksvatten och dylikt hade hon på sin tomt. Framhållas bör att när Västerviks vattenledningsverk vid sekelskiftet skulle anlägga sina grundvattenspumpar förlades dessa till Brädtorget (Spötorget) i bryggeriets omedelbara närhet. Vattnet på bryggeritomten var allmänt bekant för sin renhet och goda smak. Det finns en god historia om detta dricksvatten och hur eftersökt det var, en historia som också ger en bild av hur slagfärdig fru Sandberg kunde vara, men också hur ekonomisk. Under torkår, när det sinade i brunnarna, gav hennes fortfarande vatten och då fick en del av stadens invånare hämta sådant på tomten — men mot bra betalning. Bl. a. hade apotekare N. O. Danielsson köpt vatten men kommit osams om betalningen. Han var känd för att vara väl mycket robust och inte väga orden på guldvåg. När han en dag träffade fru Sandberg gav han uttryck för sitt missnöje men fick till svar av fru Sandberg att hon icke bett honom hämta vatten på hennes gård. Då replikerade Danielsson:

— Vet hon vad di säger? Di säger att hon tjänar så mycket på sitt lortvatten att hon kan köpa halva stan.

— Ja, svarade fru Sandberg. Vet han vad di säger mera? Jo, att han förtjänar så mycket på sitt lortkokeri så han kan köpa den andra halvan av stan.

Fru Sandberg nedlade stor omsorg på bryggningen och övervakade själv varje detalj i tillverkningen, även under sin höga ålders dagar.

Fru Sandbergs bryggerirörelse gav ett utomordentligt gott resultat. Ehuru inga räkenskapsböcker har funnits att tillgå kan man avläsa rörelsens utveckling på hennes penningplaceringar. Fru Sandberg började sin verksamhet 1835 med för den tiden stora skulder och slöt den 1861 med en avsevärd förmögenhet. Sedan hon väl blivit skuldfri fortsatte hon att spara och allt vad som kunde läggas av placerade hon i fastigheter eller lånade ut mot inteckning i fast egendom. Vid sitt frånfälle hade hon utlånat 41.948 rdr till olika personer i belopp varierande från 16.000 rdr ned till 50 rdr. Bryggerirörelsen hade, kort sagt, varit lönande.

Under sina sista levnadsår var fru Sandberg halvt invalid. Svår reumatism gjorde att hon knappt kunde röra sig. När hon 1860 upprättade sitt testamente fick andra skriva hennes namn, dock "med hand på papperet". Redan året därpå avled hon, 73-årig, men icke av sjukdom eller ålderdomskrämpor utan genom yttre våld. Den 24 oktober 1861 mördades hon av en bryggeri-dräng som avskedats för fylleri.

Mordet förövädes av en 32-årig man, Carl Fredrik Theodor Edler från Eds församling, som kommit i fru Sandbergs tjänst den 24 oktober 1860 och skulle lämna tjänsten samma dag år 1861. Edler beskrives i Westerviks Weckoblad som en man "av kort undersättsig växt, med en motbudande uppsyn, små djupliggande ögon, låg panna, skuggad av en mörk stripig hängande lugg". Han hade "firat" på dagen och kommit sent hem på nat-

ten i berusat tillstånd, ätit kvällsmat och sedan gått in genom ett av förstugufönstren för att hos en av de anställda, som i ett angränsande rum höll på med att tunna dricka, begära att få av detta. Då han fann dörren låst fick han tanken att gå in och misshandla fru Sandberg, ge henne en "smäll" för hennes "hårdhjärtenhet", eftersom han skulle resa dagen därpå. Han gick in i köket, tog där en eldtång och fortsatte in i fru Sandbergs sovrum. När han kom fram till sängen reste hon sig upp och frågade vad han ville; han begärde att få dricka, vilket fru Sandberg nekade honom. Han slog då till henne i huvudet några slag med eldtången. Vid bullret vaknade en i rummet liggande piga, änkan Carin Svensson, och rusade emot Edler, som gav henne ett slag i huvudet så att hon skrek "aj". Hon försökte hindra Edler att fortsätta misshandeln men erhöll då flera slag av vilka hon föll till golvet. Edler skyndade så ut tvärs över gården till drängkammaren.

Medan allt detta hände höll bryggeripersonalen på med malttorkning i kölnan. Personalen hade fått tillsägelse att varje timma gå in till fru Sandberg och visa prov på det torkade maltet. Fram emot 1-tiden skulle en av kvinnorna göra detta och när hon kom in med maltprovet i fru Sandbergs sovrum snavade hon över någonting och ropade: "Hur i Herrans namn har ni ställt till häröppe?" Hon skyndade ut till kölnan, ljus hämtades och folket gick in och fann de två dödade, varefter polisen underrättades. Edler var då med bland personalen och genom sitt förstörda utseende och besvärade uppträdande fick han genast misstankarna riktade mot sig. Han nekade men häktades likväl genast och erkände sedan. Den 18 november 1861 dömdes Edler till dödsstraff för mordet på fru Sandberg och till livstids fästning för mordet på fru Svensson. I avvaktan på hovrättens utslag fördes han till cellfängelset i Kalmar. Hovrätten fastställde livstidsstraffet och 1868 transporterades han till Varbergs fästning som livstidsfånge.

När fru Sandbergs testamente öppnades blev det något av sensation inte bara i Västervik utan i hela vårt land, ty det är ju inte så vanligt att enskilda testamenterar till kungahuset och detta hade fru Sandberg gjort. Aftonbladet återgav för övrigt större delen av testamentet. Sitt originella gåvobrev, som var daterat den 2 oktober 1860, började hon med följande ord:

"Medan Gud ännu i sin stora nåd och barmhärtighet förunnar mig sunt förnuft och redigt begrepp och min livstid såsom jag förmodar snart kan vara slutad så har jag aktat nödigt att i rätt tid besluta om huru med den efter mitt dödliga frånfälle befintliga mig tillhörande kvarlåtenskap skall förfaras: varföre jag genom detta frivilligt upprättade testamente angående densamma så i lös som fast egendom härigenom såsom min yttersta vilja och mina testamentariska dispositioner, stadgar och förordnar som följer."

Bryggerigården, Södra kvarteret 46—48, och övriga fastigheter utom tre gårdar samt, sedan vissa legat utgått, all annan egendom i kontanter, reverser och hypotek, skänktes till änkedrottning Josefina, såvida "Högstdensamma Nådigst behagar av en välment undersåte emottaga en så ringa gåva". Gårdarna nr 6 och 16 i Östra kvarteret hade redan år 1848 genom ett då upprättat testamente bestämts skola tillfalla prins Gustaf men eftersom han nu var död donerades de till prins August. Den vid Stora Torget belägna gården, Södra kvarteret 39, tillföll prins Oscar, sedermera konung Oscar II.

Många år före sin bortgång hade hon fällt ett yttrande som blev mycket känt i Västervik, nämligen att hon skulle sätta sina pengar så högt "att di inte kommer åt dem". "Di", det var släktingarna. Med detta uttryck åsyftade hon testamentsbestämmelsen av år 1848 till den kungliga familjens förmån. Av detta yttrande uppstod givetvis mycket prat och man tillskrev henne mindre ädla motiv: elakhet och snålhet mot släktingarna. Men här som så ofta var människorna snara att döma. Det visade sig i stället att hon hjälpt sina släktingar i en betydande omfattning och även i testamentet

ihågkommit dem. Till en uppfostringsfond som skulle förvaltas av stadens kyrkoherde, borgmästare och läroverkskollegium avsatte hon 1.500 rdr, av vars ränta $\frac{2}{3}$ skulle användas "såsom understöd tills vidare åt en gosse som tillhör härvarande arbetareklass och som jämte ett sedigt och anständigt uppförande ådagalägger fallenhet för att bli byggmästare". Bestämelsen har sedermera tolkats mera fritt och blivit en allmän stipendiefond vid Västerviks läroverk, vilken fond vid 1946 års ingång uppgick till kronor 5.553:06.

I ett annat testamente ihågkom hon sitt tjänstefolk och stadens fattiga samt alla dem som hade med begravningen att göra. Även samtliga lärare i stadens folk- och småskolor blev ihågkomna. Varje piga i hennes tjänst skulle erhålla "en ny svart klädning, ett svart förkläde och en svart siden-schalett"; varje dräng fick i kontanter värdet av pigornas klädespersedlar.

Naturligtvis fanns det folk, som med tanke på kungagåvorna ifrågasatte hennes sinnesbeskaffenhet. "Det högst besynnerliga och ovanliga i detta testamentariska förordnande syntes visserligen ägnat att framkalla tvivel huruvida änkan Sandberg vid detsammias meddelande handlat med fullt förstånd och moget betänkande", skrev Kalmarposten, men framhöll att testamentsvittnena var borgen nog. Motivet till de ovanliga testamentsbestämmelserna till kungahusets förmån var att fru Sandberg plågats mycket av tanken på möjligheten att släktingarna skulle vid hennes död sätta sig i besittning av en förmögenhet som hon med så stora umbäranden och möda skapat och som hon fruktade att de skulle missköta.

De kungliga personerna beslöt emellertid att icke behålla donationerna för egen del utan överlämna dem till Västerviks stad och omgivande bygd för att därmed bidraga "till de fattigare folkklassernas uppfostran, bildning och trevnad, eller eljest hava ett allmännyttigt och välgörande syfte". Landshövding K. Skjöldebrand fick i uppdrag att tillsätta en kommitté som skulle inkomma med förslag till donationsmedlens användning.

Sedan kvarlåtenskapen blivit realiserad och givit i tillgångar 85.892 rdr 33 öre rmt samt legat, skulder, omkostnader m. m. avgått återstod en ostridig behållning på 47.310 rdr 72 öre som kommittén föreslog skulle användas på följande sätt, vilket godkändes av de kungliga:

8.000 rdr till frielevplatser vid Institutet för dövstumma i Hjorted, vilket belopp 1912 överlämnades till lasarettsdirektionen i Västervik när institutet omkring 1910 upphörde med sin verksamhet.

7.800 rdr, d. v. s. värdet av fastigheten Södra kvarteret 39, vilken anslogs till lokal för den av Västerviks fruntimmersförening bildade småbarnsskolan för flickor.

3.000 rdr till underhåll av skolan.

3.000 rdr till lokal för en skola för flickor i Gamleby.

1.000 rdr till en tillärd skola för flickor i Gladhammars socken.

3.000 rdr till pensionsfond för i Västervik boende *pauvres honteux*.

8.000 rdr till utvidgning och försköning av Västerviks begravningsplats samt dess inhägnande med ett staket av gjutet järn.

13.510:72 rdr, eller det som återstoden av behållningen kunde komma att stiga till, för en blivande slöjdskola för pojkar.

Änkefru Sandbergs företagsamhet och ihärdighet, sparsamhet och omtanke blev alltså efter hennes död till stor nytta för Västerviks stad. Och dock hade hon icke glömt släktingarna eller missgynnat dem. Av sin förmögenhet på c:a 100.000 rdr hade hon givit dem tredjedelen.

B. Västerviks Bryggeribolag, 1862—1871.

År 1862 kom bryggerirörelsen i nya händer, ty Bryggerigården försålades på offentlig auktion den 22 juli 1862 för 10.000 rdr rmt till ett konsortium som skulle fortsätta rörelsen under firmanamnet Västerviks bryggeribolag. Det bestod av fem delägare: lotsfördelningschefen, kaptenlöjtnant *J. L. Windahl*, handlanden konsuln *Claes J. Embring*, handlanden vice konsuln *Gustaf Mæchel*, fabrikören *J. R. Egge* och sjökaptenen *C. Ludvig Egge*, alla var framstående och ledande män i Västervik. Var och en av dem hade en femtedel i bolaget men 1864 skaffade konsul Embring sig aktiemajoriteten genom att inköpa Windahls och Mæchels delar så att han alltså fick tre femtedelar. Följande år sålde Embring emellertid alla sina delar till sjö-

Sjökapt. C. Ludv. Egge

kaptenen *Johan Georg Lagus*, som i augusti 1865 hemkommit efter en fler-årig sjöresa. Från 1865 var Lagus och hans svärson kapten Ludvig Egge samt fabrikör Egge ensamma ägare av bryggeriet.

Den 15 december 1862 erhöll Bryggeribolaget laga fasta på gården och i januari 1863 belånades den hos Sparbanken i Westervik för 12.000 rdr. Men redan dessförinnan hade man satt i gång med en betydande modernisering av det gamla bryggeriet. Samtidigt att bolaget inropade fastigheten med bryggeriinventarierna meddelades att bolaget "kommer att bedriva bryggeri i större skala". Man beslöt alltså att riva de gamla byggnaderna och uppföra nya, efter den tidens krav moderna lokaler. Embring hade redan innan auktionen var utsatt att hållas gått in till magistraten med en förhandsbegäran att för det tillämnade bolaget "emot skäligt pris få inköpa den staden nu tillhöriga tresnibbiga planen kallad Bräddtorget (Spötorget), som är belägen emellan Sandbergska tomten och Bräddgatan för att därå och således i rak linje med boningshuset vid Kvarngatan uppföra den tilltänkta bryggeribyggnaden". Detta förslag frångick man emellertid snart nog, möjligen därför att magistraten tycks ha varit ohågad för projektet. Dagen efter fastighetens inropande på auktionen ingick Ludvig Egge, som nu framträder som disponent eller direktör, på bolagets vägnar till magistraten med begäran att få byggnadsritningar till en bryggeribyggnad godkända. Inlagan ingavs den 23 juli och den 30 augusti var byggnaden så pass färdig att Egge då kunde överlämna "ritning till en av honom uti gården nr 46,

47 och 48 i denna stads södra kvarter inrättad kölna med eldstad samt begärde magistratens godkännande av berörda arbete". Avsyningen skedde samma dag.

Denna byggnad, som först uppfördes, låg "till höger inpå gården", enligt brandförsäkringshandlingens beskrivning, och var ungefär sju meter lång, nio meter bred och sju meter hög. Den innehöll en våning med vind och var avsedd till mälteri med kölna. Sammanbyggd med den var ännu en mälteribyggnad, liksom den förra av trä men i två våningar och med vind. Byggnaden var dubbelt så lång som den andra, 15 meter, och 10 meter hög. Här fanns två större järnbandade kar.

Det gamla spannmålmagasinet från fru Sandbergs dagar omändrades till stall. Dess tre hus låg alltså inne på gården.

Byggnaderna utefter Kvarngatan — ett 17 meter långt magasin på tomten nr 46 och boningshuset på tomten nr 47 — samt det lilla boningshuset där bredvid intill Spötorget fick stå orörda kvar. Fru Sandbergs mälthus och den därmed sammanbyggda bodlängan av korsvirke revs och på dess plats utefter Spötorget uppfördes en tjugo meter lång bryggerbyggnad av korsvirke och tegel med golv delvis av plansten. Bredden var dubbelt så stor som på det förutvarande huset och höjden var nio meter. Det innehöll två murade kopparpannor, elva järnbandade kar med metallkranar och ett kylskepp.

Den 22 oktober 1862 begärde kapten Egge hos magistraten besiktning av det "under byggnad varande bryggeriet", den 25 oktober begärde han burkskap som bryggare och den 31 oktober rättighet att försälja öl och malt-drycker. Det nya bryggeriet var alltså så färdigt att bryggningen nu kunde börja. Den 25 november 1862 var bolaget i stånd att anmäla de sju byggnaderna till försäkring i Städernas allmänna brandstodsbolag för en summa av 26.000 rdr.

Även dessa bryggerilokaler hade uppförts på gammalt sätt: många lokaler, skilda från varandra och utspridda på ett stort område — allt med tanke på eldfaran.

Lagom till julen 1862 var bryggeribolagets första brygd färdig och den 20 december 1862 satte bolaget in följande annons i stadens tidning:

"Bäjärskt, Svenskt samt
så kalladt Söt
Öhl hos C. L. Egge
Svagdricka och Mäsk
hos C. L. Egge."

Första gången som detta bryggeri tillverkade bayerskt öl är sålunda år 1862.

Sjökapten Johan Georg Lagus

Bryggaren Joh. Peter Hagwall

Det bayerska ölet introducerades jämförelsevis sent i Västervik och det tog rätt lång tid innan det slog igenom.

Rörelsen tycks ha gått bra och byggnadskostnaderna syns inte ha varit besvärande.

Disponent var som nämnts kapten Egge. Han var född 1830 och tillhörde en framstående Västervikssläkt, som tidigare mest gjort sig känd inom ämbets- och handelsvärlden men icke som sjömän. Ludvig Egge gick till sjöss som pojke och 17-årig seglade han som konstapel. 1851 gjorde han sin första resa som styrman. 1855 fick han burskap som borgare och sjökaptan och förde skonerten Solid samt briggarna Frej och Seth. 1861 stannade han i land för några år och blev bryggare. I sju år var Egge disponent men lämnade chefskapet våren 1869 till svärfadern sjökaptan Lagus och flyttade från bryggerigården. Vad orsaken var är icke känt. Vare sig det var någon schism mellan Egge och Lagus eller att Egge tröttnat på bryggeriarbetet eller att han längtade ut till havets vida horisonter och främmande länder: alltnog på våren rustade han ut familjerederiets i september 1868 sjösatta nya skonertskepp Patria och den 28 maj 1869 kastade "Patria" loss från Västerviks skeppsbro. "Patria" var en s. k. "kaffedragare" — ett Västerviksfartyg som gick ut med trä till Sydamerika och kom hem med kaffelast. Egge efterträddes som disponent för bryggeriet av kapten Lagus, en av de mest kända befälhavarna inom Västerviks handelsflotta. Efter att med mycken lycka ha plöjt världshaven i 42 år sade kapten Lagus farväl åt sjön och ägnade sig i några år åt bryggeriets skötsel samt de kommunala uppdrag han erhöi i Västervik: ledamotskapet av stadsfullmäktige, drätselkammaren, handels- och sjöfartsnämnden, navigationsskoledirektionen m. m. I stadens tidning fick han när han avled den 18 maj 1890 bl. a. följande omdöme: "Den bortgångne var en angenäm personlighet. Hans rika erfarenhet, hämtad från resor på alla världens hav, de många skiftande händelser han under sin långa sjömannabana upplevat och vilka han visste att livligt och väl skildra gjorde att man gärna samlades kring den gamle, som ännu in i sena ålderdomen bevarade sitt ungdomliga lynne. Därtill gästvänlig och godhjärtad, förvärvade han sig en stor vänkrets som med kärlek och vördnad skall bevara hans minne och där hans plats torde bliva svår att fylla."

Kapten Lagus' disponenttid blev dock icke så lång. I juli 1871 sålde han Västerviks Bryggeribolags egendom och rörelse — gård, byggnader och inventarier — för 30.000 kronor till bryggaren *Johan Peter Hagwall* i Sundsvall, som flyttade till Västervik och Bryggerigården den 3 oktober 1871.

C. Hagwallska Bryggeriet, 1871—1879.

Den som nu övertog bryggeriet var en fackman och det skulle snart visa sig ifråga om lönsamhet. Hagwall var född på Gotland 1828. Han hade arbetat i bryggeribranschen i Tyskland och Stockholm, på sistnämnda plats troligen i Hamburgerbryggeriet. Omkring 1868 flyttade han till Sundsvall. Sommaren 1871 hade hans mor avlidit i Visby och då han reste dit för begravningen valde han vägen över Västervik, som då hade god förbindelse med Gotland. Han hade hört talas om bryggeriet som var till salu och tog sig en titt på det, såg att det fanns framtidsmöjligheter och köpte bryggeriet för nyssnämnda summa. Affären finansierades lånevägen. Själv hade han i kontanta tillgångar inte stort mer än 400 kronor — det var det belopp som var och en av de nio barnen Hagwall hade fått i morsarv. Den 3 oktober 1871 kom han till Västervik och började sin korta men intensiva verksamhet här. Några förändringar ifråga om byggnaderna företog han ej, fransett att han inrättade ett par gavelrum i stora boningshuset. Han hade dock stora planer på ombyggnad och modernisering och hade låtit uppgöra ritningar därtill som blev färdiga några dagar innan han sjuknade och dog. Bryggeriets produkter förbättrades avsevärt och han kunde bjuda sina yrkesbröder en skarp konkurrens tack vare sina kvalitetsvaror som slog ut

deras varor och kom deras rörelse att starkt gå tillbaka. Ljungdahlska bryggeriet, nu ägt av J. E. Bergqvist, försattes sedermera, 1879, i konkurs och det Engströmska bytte också ägare. Särskilt lukrativ var ölförsäljningen till flottans fartyg som på somrarna hade sina övningar i Västerviks skärgård. En annan stor avnämare var framför allt arbetarna vid Gunnebo bruk. På 1870-talet hade detta järnbruk större arbetarestam än något annat bruk i Kalmar län. Arbetarna konsumerade mycket öl och dricka som Hagwall levererade. Tyskarna Anton och Caspar Meijer, som var verkmästare i resp. valsverket och puddelverket, gjorde sig som återförsäljare av bryggeriprodukterna en nästan lika stor vinst som Hagwall själv. Anton Meijer hade nämligen fått den tyske disponentens tillstånd att öppna krog vid bruket och de arbetare som frekventerade krogen fick goda ackord, vilka Anton Meijer lyfte vid avlöningstillfällena såsom likvid för dryckesvarorna. Gladhammars sockens taxeringsnämnd uppskattade Antons årliga inkomst av arbetet till 1.000 kronor men inkomsten av krogen till 1.200 kronor och det sistnämnda beloppet var utan gensägelse för litet.

Varorna kördes ut med två hästar och deras namn må nämnas här som exempel på Hagwalls humor. Den ena hästen, som var från en friherrlig herrgård, döptes till Baron och när ännu en anskaffades, en märr, fick den namnet Friherrinnan. Ett år tjänade Hagwall 19.000 kronor, vilket på den tiden ansågs vara ett stort belopp för ett bryggeri i en stad av Västerviks storlek, och när han dog efterlämnade han 84.000 kronor. Det sades då om honom från trovärdigt håll att "hade han fått leva några år till hade han varit stadens rikaste karl". Emellertid beskärdes det honom icke något långt liv. Han avled redan den 26 oktober 1878 i en ålder av 50 år och 12 dagar. Under sin korta Västervikstid hade han förskaffat sig ett gott anseende och deltog i det kommunalpolitiska livet, bl. a. såsom stadsfullmäktig. Under Hagwalls sjukdom hade en bokhållare C. Hj. Wennerstrand skött affärerna och den 18—19-årige sonen Carl Johan såsom bryggmästare förestått bryggeriet. Dessa två flyttade emellertid från staden och bryggeriet 1879. Bryggeriets förre disponent Lagus tog såsom förmyndare för barnen hand om boet och utbjöd egendomen till försäljning genom annonser i orts- och huvudstadspressen.

I juli 1879 blev det sålt till handlanden och bagaren J. F. Piehl i Stockholm som inköpte det för sin son *Christian Piehls* räkning. Tillträdet skedde den 1 oktober 1879. Köpesumman var 45.000 kronor. Den hade alltså på åtta år stigit med 50 procent.

D. *Christian Piehls Bryggeri 1879—1912.*

Christian Piehl tillhörde en ursprungligen tysk släkt från Richtenberg i Pommern, av vilken fyra bröder inflyttade till Stockholm i början av 1800-talet. En av dem var bagaren Christian Johan Teodor, född 1824, död 1851. Han var gift med Emelia Charlotta Hellstén och makarna hade sonen Carl Christian, född i Stockholm 1851. Samma år som sonen föddes dog fadern och modern gifte om sig med svågern ovannämnde Johan Fredrik, den tredje av de fyra bröderna.

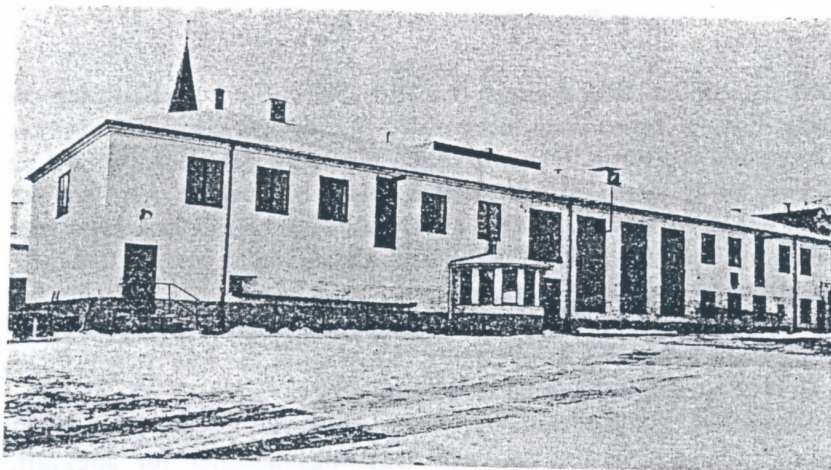
Carl Christian valde ej fädernas yrke utan bryggarens och skaffade sig den tekniska utbildningen i Tyskland. Han utbildades vid Brauereiakademie Weichenstephan i Freising, Bayern, där han också hämtade sin maka Clementina Teresia Anna von Seckendorff, född i Landshut i Bayern, med vilken han gifte sig 1877. Efter sin utbildning kom han till Umeå som bryggmästare och under hans vistelse där köpte fadern bryggeriet i Västervik åt honom utan att han blev tillfrågad, vilket icke glädde honom så sär-

skilt. Men hitkommen tog han itu med sin uppgift och omdaning av bryggeriet och hans verksamhet här blev hans livsuppgift.

Christian Piehl igångsatte genast efter sin ankomst till Västervik en fullständig modernisering av bryggeriet. Redan den 30 oktober ingick han till byggnadsnämnden med framställning om att få bygga ett stall, vagnshus och "privet" på den plats där magasinet låg utmed Kvarngatan, men på grund av hälsovårdsstadgans bestämmelser visavi "privetet" förföll projektet. Ett par månader senare begärde han att få uppföra stallbyggnaden inne på gården på de anslutande åkerlyckorna 38 och 39 b samt intill och som fortsättning på det gamla mälteriet. Med tiden bifölls denna begäran. Den 23 november 1880 godkändes stallbyggnaden. Den var 30 meter lång, nära två meter högre och en meter smalare än mälteriet.

I slutet av 1882 hade Piehl sina planer på ett nytt brygghus färdiga och den 28 december ingav han sin anhållan till byggnadsnämnden som beviljade densamma den 5 januari 1883. På eftersommaren stod byggnaden uppförd och den 14 september företog nämnden besiktning. Byggnaden, som var av reveterat tegel, låg på samma plats som det Eggeska brygghuset och var endast 17 kvadratmeter större än detta. Det lilla boningshuset från fru Sandbergs dagar hade nämligen också rivits och det nya bryggeriet sammanbyggs med det stora boningshuset.

Maskinrummet innehöll "en fyra hästars Rapid ångmaskin". Enligt Piehls egen anteckning skedde "den första brygden med ångmaskinerna" den 16

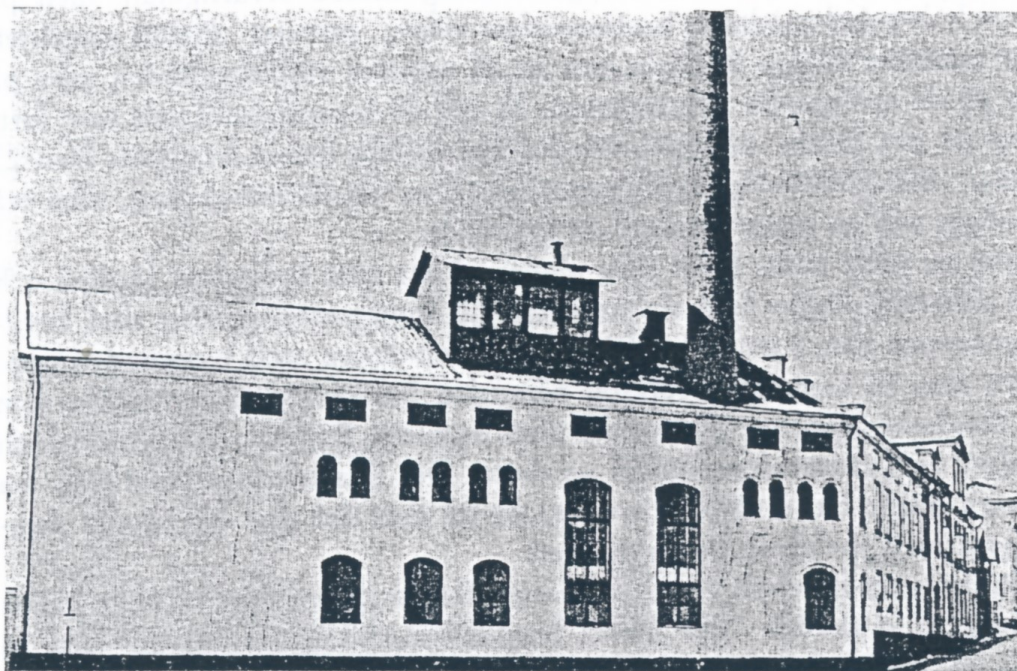
Tappningsbyggnaden 1940

oktober 1883. Vid denna tid kallas bryggeriet ofta för "Christian Piehls ångbryggeri". I brygghusets bryggrum fanns en mäskpanna och en vörtpanna av koppar samt sju jäskar, ett mäskkar och ett blandningskar. Här inne fanns också en mindre plåtklädd sköljbod samt en trappa som ledde upp till andra våningens maltkross och kylskeppsvind med dess två kylskepp, det ena av järn och det andra av trä. På undre våningen fanns vidare under kvarnrummet och kylskeppsvinden tre rum: tappkällare, svagdricks-källare och jäskällare samt under dem en lagerkällare.

1895 beslöt Piehl att låta tillbygga bostadshuset utefter Kvarngatan på tomt nr 46 och för den skull revs magasinet samt den forna iskällaren och tappningslokalen. Efter ritningar av byggmästare Per Anderberg uppfördes 1896 en tvåvåningsbyggnad med en livligare fasad än det äldsta boningshusets, med vilket det var förenat medelst ett överbyggt portvalv. Ett svagt markerat mittparti med entré uppbar en tre fönster bred frontespis. Nedre våningen upptogs av en bierstuga, som på vardagligt Västerviks-språk kallades "Piehlens schapp". Bierstugan innehöll ett större och ett mindre serveringsrum med ingång till det större från gatan. Övre våningen innehöll fem rum och kök samt serveringsrum; på vinden låg ett rum och

en jungfrukammare. Bryggare Piehl lade den nya bostadsvåningen till sin gamla. Kontoret var alltjämt på nedre botten i det gamla huset.

1900 skedde nästa förändring. Ångpanneanläggningen hade för liten kapacitet och för den skull lät Piehl byta ut ångpannan mot en större samt bygga på skorstenen fyra meter.

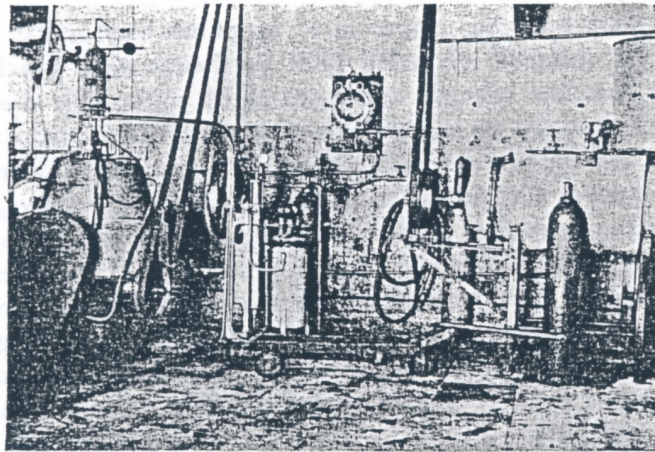
Bryggerifasaden mot gatan

År 1903 utfärdades förordningen om tillverkning och beskattning av maltdrycker. Genom denna förordning indelades bryggerierna i två klasser: skattepliktiga och skattefria. Piehls bryggeri hörde till det förra slaget. I de skattepliktiga bryggerierna utgick skatten med visst belopp för varje kg använt malt enligt en viss skala. Den använda maltmängden kontrollerades i automatiska maltvågar och Piehl inköpte en sådan våg av märket Chronos, i vilken man kunde väga 5 kg åt gången.

I slutet av 90-talet inköptes av Piehl en tappningsmaskin av den köpenhamnska firman Pindstoftes fabrikat för tappning av öl från transportfat. Den var försedd med fyra hävertar. 1905 annonserade i Västerviks Weckoblad konkurrentföretaget Centralbryggeriet i Vimmerby att "nu (16/8 1905) äro insatta Pindstoftes sköljnings- och tappningsmaskiner för ångkraft, varigenom den mest effektiva renlighet åstadkommes". Piehl fick icke sin buteljrengöringsmaskin av Pindstoftes fabrikat förrän den 19 juli 1906.

De ölsorter som tillverkades var Bayerskt öl, Bayerskt lageröl, Skänköl, Pilsneröl, Pilsnerdricka, Lageröl, Iskällardricka och Lagerdricka; en kortare tid bryggdes även svensköl och Wienerbier.

Lagerölet var mycket omtyckt av arbetarna i Västervik och på kringliggande bruk och större arbetsplatser. Skänköl var den produkt som under 1880-talet kom närmast lagerölet i efterfrågan. Produktionen därav upphörde med 90-talets ingång men några brygder gjordes dock kring sekelskiftet.

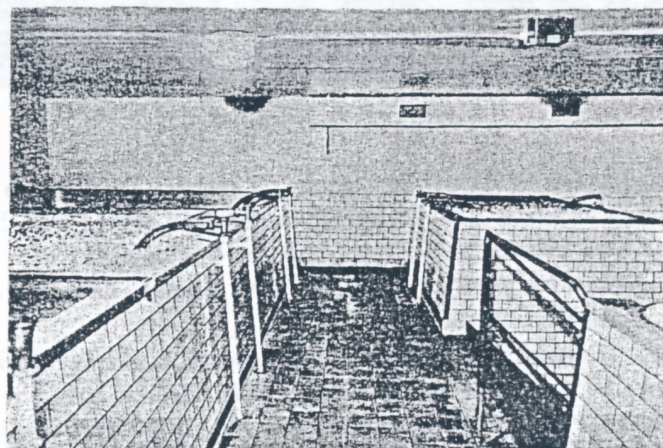
Gamla tappningshallen (omkring 1930)

Det överjästa, alkoholstarka och söta svenskölet, som varit huvudprodukten under fru Sandbergs tid och hållit sin ställning ännu under 60-talet, försvann med 80-talets ingång. Wienerbier tillverkades under 1889—1891 och 1897. Denna ölsort hade en mycket vacker och originell etikett, troligen efter en tysk förebild: En skäggig man hållande i handen ett skummande glas stod bredvid en liggande gul tunna på vars framsida det stod: "Maltets saft ger mod och kraft". Överst stod också: "Lättdruckat och välsmakande". Trots försäkringen om kvalité och smak samt löftet om mod och kraft föll denna sort icke Västerviksborna på läppen.

Priset på en halvbutelj pilsneröl var 1905 tio öre, svagdrickat kostade fem öre pr liter och såldes i träkaggar på tio liter. Redan 1884 tillverkade Piehl sockerdricka. Bland de många namnen på andra läskedrycker må nämnas Champagnedricka, Waldmeister och Kolanuss-Lemonad. Den sistnämnda drycken var stärkande och "fabricerad av Kola-nötter". Vidare nämnes Smultron-, Hallon- och Körsbärslemonad.

Åren 1885—1900 var nog de bästa åren för Piehl. Efter sekelskiftet blev det nedgång. De låga försäljningspriserna och de ökade omkostnaderna samt den svaga köpkraften, beroende på de låga arbetslöner som överallt var gällande, gjorde sitt till att försäljningen av Piehls produkter gick ned.

Emellertid såg sig Piehl nödsakad att ombilda sitt företag till aktiebolag och den 30 mars 1903 hölls konstituerande bolagsstämma med Christ. Piehls bryggeriaktiebolag", varvid bolagsordning antogs. Till styrelse valdes konsul Piehl, skeppsklarerare Knut Sjögren och grosshandlare G. Haak. Under 1900-talets första decennium råkade Piehl ut för flera olyckor som medver-

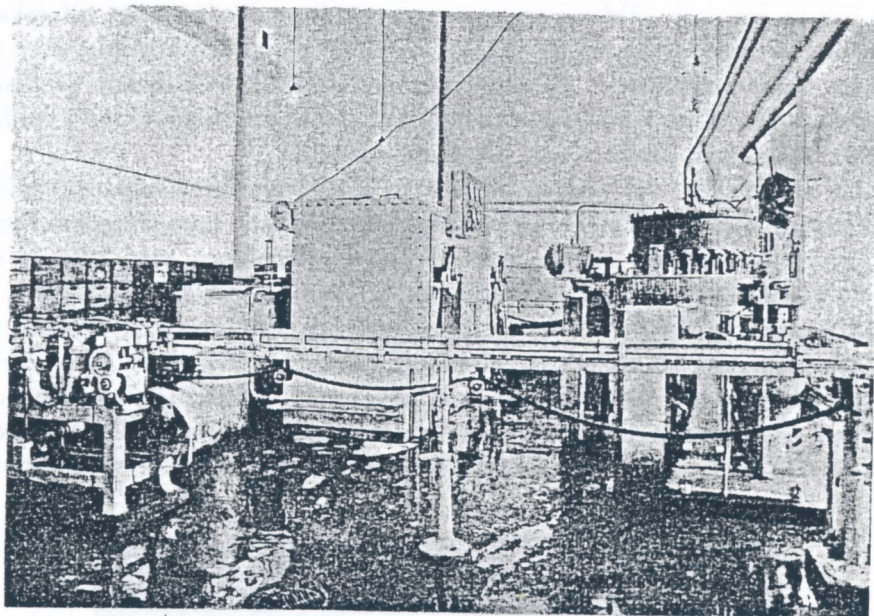
Jäskällaren

kade till att hans ställning ur mer än en synpunkt blev prekär. Hans maka led av en svår sjukdom och avled 1909. Av henne hade han haft en god hjälp, något som han saknade under sitt andra gifte. Själv drabbades han av sjuklighet; han led av sockersjuka som medförde att hans synförmåga avtog så att han till slut var nästan blind. När han den 20 mars 1912 gick ur tiden var han en hårt prövad man. Bolagets ekonomi var svag, om också icke så svag som man först trodde. På bolagsstämman den 23 april 1912 beslöts att bolaget skulle träda i likvidation och den 25 maj försattes det i konkurs. Hade de aktier som likvidatorerna tidigare avhändertagit sålts för det pris som sedermera erhöles skulle det blivit en betydande tillgång i boen. Nu förnöjdes samtliga kreditorer med 100 procent och därjämte blev ett 10.000-tal kronor över. Konkurserna var onödiga och de kommenterades på sin tid rätt mycket.

Christian Piehl var en man av stort anseende. Han var bl. a. i många år ledamot av stadsfullmäktige och kyrkorådet samt hade hedrats med det förnämliga uppdraget att vara kyrkvård; ävenså var han tysk vice konsul. Han var sträng och fordrande men godhjärtad och hjälpte gärna så långt han kunde. Sällan gick en behövande ifrån honom utan någon hjälp, undantagandes spritpåverkade som han icke tålde. Vad han lovat det höll han.

E. Centralbryggeriet, Västervik.

På exekutiv auktion den 2 juli 1912 utbjöds till försäljning fastigheten samt de på fastigheten uppförda boningshusen och bryggeribyggnaderna. Fastigheten inropades av Aktiebolaget Nya Centralbryggeriet i Vimmerby genom disponent Per Olsson för 111.000 kronor. Företaget bytte nu namn

Skölj- och tappningshall

och erhöles firmanamnet Centralbryggeriet, Västervik, sedermera Nya Centralbryggeriet, Västervik. Till bryggeriföreståndare utsågs herr Eric Palmér som förestått Nya Centralbryggeriets nederlag i Västervik.

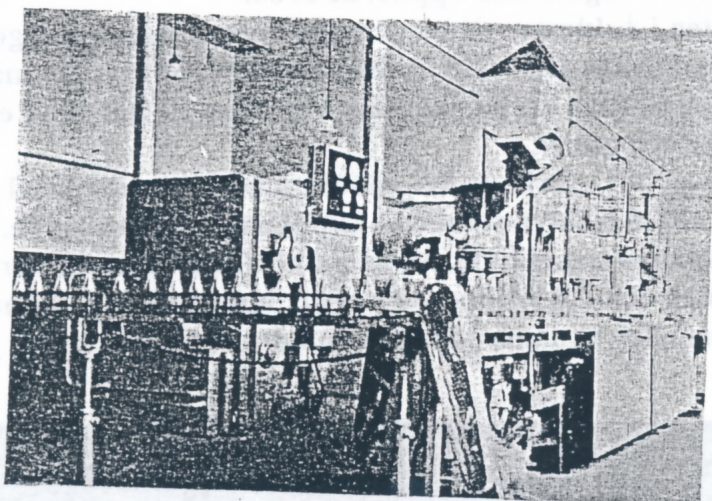
Palmér avgick med pension 1932; de sista åren hade han varit sjuklig och ledningen låg då i andra händer.

1930 utsågs Wilhelm Wijkström till disponent; han hade varit tappbokhållare sedan 1925 och slutligen kamrer. Från den 1 november 1934, då Wijkström avgick med förtidspension (på grund av sjukdom), är förutvarande bryggmästaren Bertil Svensson bryggeriets chef. När disponent

Svensson övertog ledningen kom han icke till Västervik som främling; han hade varit den tekniske ledaren för bryggeriet åren 1926—1930; tiden mellan sistnämnda år och 1934 förestod han bryggerierna i Mjölby och Vadstena.

Vintern 1927—1928 inlades ett nytt bryggverk, det som ännu användes. Sedan följde några för bryggeriet högst betydelsefulla år, då tappnings- och lageravdelningarna moderniserades. Rationaliseringen började hösten 1936 med att alla hästarna ersattes med bilar.

Följande år, 1937, företogs en genomgripande modernisering och nybyggnad av källarna och jäsningslokalerna. Jäskällaren för pilsner i bryggeribygnadens första våning och jäskällaren för svagdricka samt eskikylaren

Nya tappningshallen (1949)

i dess andra korkisolerades. De gamla träkaren ersattes av moderna lagerbehållare av aluminium.

I lagerkällaren för öl finns under golvet en av bryggeriets gamla grundvattenbrunnar. Belägen i ett gruslager och av stort djup blev brunnen upprensad 1939 och härifrån hämtar bryggeriet allt sitt vatten för vattendryckstillverkningen. Det är av mycket god kvalitet. Endast för yttre rengöring användes vattenledningsvatten.

1938 förelåg ritningar för en sköljnings- och tappningslokal färdiga. Den 21 september 1938 beviljade byggnadsnämnden bryggeriets anhållan att få uppföra en stenbyggnad av 5,5 à 6 meters medelhöjd till tappnings- och lagerlokal. I bottenvåningen är inrymt ett stort lagerrum för tomflaskor, en stor tappningshall i två våningar och ett stort lagerrum för fyllda flaskor. En trappa upp utgöres lokalerna av förrådsrum för socker och rudimaterier, beredningsrum för läskedrycker m. m. samt reservupplag för tomglas. I en absidformad utbyggnad mitt på fasaden finns ett tappbokhållarekontor samt olika apparatrum för läskedryckstillverkningen. Nya moderna skölj- och tappningsmaskiner äro inmonterade och på löpande band föras tombuteljerna till en sköljmaskin i vilken de rengöras, passerar avsyningen, föras på mekanisk väg till tappningsmaskinerna, etiketteras, plockas i lådor och föras på den lutande rullbanan ut i lagerrummet.

Så ha vi följt bryggerinäringens historia i Västervik alltifrån Joachim Tunnebindares dagar och fram till den dag som är, då staden har tillgång till ett tidsenligt och välskött bryggeri, med vilket samhället har anledning att känna sig tillfreds.

Hemma hos:

...Claes-Göran Camitz, i Falkenberg. En av våra samlare med bakgrund i bryggerinäringen från barnsben.

- Min far arbetade som bryggmästare åt förbunds Bryggerierna i slutet av sin karriär, men den började redan 1927 när han köpte dåvarande *Olof Ohlssons Bryggeri & Kopparslageri* i Varberg, som startade redan 1858. 1940 flyttades verksamheten till Åskloster och ändrade namn till Bergkällans Bryggeri och redan tidigt därefter fick jag hjälpa till i bryggeriet med bl a tillverkning av lemonad vilket vi upphörde med 1955. Samma år tog jag körkort och fick därefter hand om utkörning av svagdrickan samt läsken som vi då tog från förbunds Bryggeriet i Skruv. Tillverkningen av svagdrickan upphörde 1968.

- Fastigheten i Åskloster såldes och alla inventarierna slängdes. Först i början av 80-talet tog intresset för att samla fart, själv samlar jag bara på svenskt material med tonvikt på etiketter såväl läsk som öl. Idag består samlingen av runt 70 000 olika etiketter, men det är även roligt med glas, papper och annat.

Men även Claes-Göran har märkt av det mindre utbudet av material på loppmarknader och så, samt att folk blir allt mer intresserade av lokalhistoriskt samlande.'

- Det finns inte alls samma mängd ute nu, sedan börjar tyvärr allt fler se värdet i pengar i samlingarna nuförtiden och det är inte roligt. Själv hoppades jag kunna samla ihop för att kanske något museum eller liknande ville ta hand om allt efteråt, men just nu vet jag inte hur det blir.

